

6. ПОШУКИ ОБДАРОВАНОСТІ

Лариса Василівна Вербило,
учитель української мови та літератури,
директор Денишівської ЗНЗ I–III ступенів
імені В. Г. Бондарчук,
Тернопільська обл., с. Денишівка, Україна

УДК 37.013.74

ЖИТТЯ – ЦЕ ПРОЕКТ «ЗРОБИ САМ» (із власного досвіду)

Передмова

У спогадах замріяний літній вечір. Моя родина, мама, на жаль, тата у 2008 р. не було, чоловік і дві доньки, Людмила та Дарина, зібрались за святковим родинним столом у день великого (у нашому селі престольного свята) Спаса (Преображення Господнього). Соковито пахли яблука, з глечика на столі нам підморгував бурштиново-прозорий мед, що сховався пахощами матіоли, м'яти, цвіту липи та добра людського серця. До двору заходили сусіди, говорили про сільські новини, згадували молоді роки, співали пісні. І я, дивлячись на мою сиву матусю, слухаючи спогади, які ніколи не старіють, зрозуміла: «Жити поспішати потрібно. Любити поспішати також потрібно...», аби не сказати, що спізнився, чогось не встиг, десь забарився.

– Мамо, – обірвала мої думки Даринка. – Ти про щось так замріялась. Бачу, про щось думаєш. Може, поділишся?

– Та, не знаю, чи потрібно. Я ще не впевнена, що...

– У чому? Ти так загадково говориш, – підтримала Даринку Людмила.

– Доню, може щось трапилось, може, не дай Боже, захворіла, з тривогою у голосі присіла коло мене мама.

– Ні, все гаразд. Просто мені запропонували стати директором Денишівського навчального закладу – випалила я. – А я стільки не знаю, стільки нового та цікавого потрібно нести сьогодні дітям, працювати з дорослими. Це велика та складна наука, щоб дорости до нашого директора, великого вчителя Зуба Анатолія Михайловича?

– Мамусю, ти впораєшся, у тебе все вийде! Головне, що у тебе є ми, а ми підтримаємо та допоможемо. Іди! Адже твоя душа така велика, що, здається, вміщає весь світ. Твоєї любові вистачить усім: і малим, і великим, – перебиваючи одна одну, наввипередки цокотіли доні.

– Доню моя, – жебоніла тихо матуся, – це вибір не простий. – Але ти в мене завжди була слухняною

і працюютою. Скажу тобі, щоб слухала своє серце – воно підкаже, ніколи не зрадить. А день сьогоднішній тебе благословить, у будь-якій справі Господь допоможе.

Я тихо гладила мамині руки, ті зморшки, в яких правда, віра і велике переконання: життя – це вершина, вогонь, свято думки і яскравого світла.

Того святого вечора я відчула, як проросло в моєму серці зернятко віри в те, що я зможу йти тим шляхом, який веде до дітей, до сонця, до Всевишньої любові.

І першого вересня 2008 року у моєму житті почалась нова сторінка книги моєї долі «Школа Людинотворення» – це проект «Зроби сам».

Вступ

Інколи потрібно вчасно віднайти відповіді на важливі для себе питання, які ставить перед нами життя... Зазвичай ми запитуємо: «З чого почати?» Вибудовуємо стратегію, тактику, формулюємо мету, завдання, чекаємо очікуваних результатів, розмірковуємо над інноваційними технологіями, забуваючи, що наше життя іде з батьківських долонь, з яких ми пізнаємо першу початкову школу, а далі – починається освіта, здобуття знань, заповнення файлів, як я люблю говорити, у нашому суперсистемному блоці під назвою «людський мозок».

Ви можете сказати, що я більше романтик, лірик, ніж стратег. Так, певною мірою, ви будете мати рацію, однак будь-який шлях я починаю з життєвої мудрості. Тому і сьогоднішнє спілкування не є винятком. Однією з притч «Життя – це проект – “зроби сам”» я хочу поділитися з вами.

«Старий тесля зібрався звільнитися. Він попередив про це начальника, сказавши, що час йому вже на пенсію. Начальнику шкода було відпускати хорошого робітника, і він попросив того про послугу – побудувати ще один будинок. Тесля погодився, але під час роботи його бентежили інші думки. Він уявляв, як відпочиватиме на пенсії, тому зовсім не старався й використовувати низькоякісні матеріали.

Коли тесля закінчив роботу й дім був готовий, начальник простягнув йому ключі від вхідних дверей.

– Це твій дім, – сказав він, – це мій подарунок для тебе.

Яке потрясіння! Яка ганьба!

Коли б він знав, що буде будинок для себе, він би звів його зовсім інакше! А тепер доведеться жити в домі, побудованому абияк».

Щодня ми, вчителі, переступаємо поріг школи й зводимо стіни життя наших учнів. Кожний наш день унікальний, він іде в минуле й не повертається. Усе, чим володіє вчитель – це «сьогодні». У наших руках тільки СЬОГОДНІ, ЗАРАЗ. Учителям, як нікому, необхідно усвідомити, що наші діти – це майбутнє, а наші руки повинні будувати його, усвідомлюючи, що Дім майбутнього Життя наших вихованців повинен мати міцний фундамент, а стіни його буде зведено високо-високо. Він матиме багато кімнат, багато поверхів. Але хто буде у цьому будинку наші вихованці? Хто буде поруч із ними?

Мабуть, кожен учитель міркує над таким проектом майбутнього учнів. І вже сьогодні кожен може змінити на краще власний проект. Потрібно лише задуматись над тим, які здібності допомагають нашим дітям, учням зводити цей будинок, що допоможе нам, учителям, якнайкраще виконувати професійні обов'язки на будівництві життя навчального закладу.

Здібності – зерно розвитку можливостей. Особлива місія директора загальноосвітнього навчального закладу

Директор сучасного ЗНЗ – це не просто посада керівника, але й велике педагогічне мистецтво.

Місія директора ЗНЗ полягає в тому, що він повинен добре вивчити накопичений досвід управлінської діяльності та традиційних технологій, що давали б позитивний результат. Для нас це завдання виявилось не складним, тому що я 25 років працювала у рідному навчальному закладі на посаді вчителя української мови та літератури. Добре розуміла, що характерною ознакою сучасної освіти є поєднання традицій, досвіду з інноваціями.

Отже, виникло багато питань: який ЗНЗ подобається більше дітям? Який учитель повинен працювати у сучасному ЗНЗ? Які існують новітні підходи до Людини? Висновок був ствердний! Лише через освіту ми можемо виховати людину, здатну творити та сприймати зміни, нововведення. Йдеться про розвиток технологій, інформації, знань, умов життя. Однак для того, щоб готувати людину та суспільство до успішного інноваційного типу життя, необхідно реформувати освіту, зробити її інноваційною. Як сказав академік АНВШ П. П. Кононенко: «... без традицій неможливе інноваційне. І все ж інновації – це не ремонт, не кількісне доповнення, а принципові якісні зміни».

У державних документах (Національній програмі «Освіта. Україна XXI століття», Законах України «Про освіту», «Про середню освіту», Національній доктрині розвитку освіти) пріоритетним напрямом державної політики в галузі освіти зазначено створення умов для всебічного розвитку учнів, як особистостей, розвитку їхніх талантів. Також зазначено, що навчальний процес має не лише давати якісні знання, формувати вміння, а й розвивати природні здібності кожної юної особи, збагачувати індивідуальний досвід, формувати моральну свідомість. Кожен громадянин держави, незалежно від фаху та соціального статусу, має усвідомлювати особисту причетність до проблем сучасної середньої освіти та необхідність участі в їх розв'язанні, дотримання вимог сталого розвитку, відповідної корекції власних потреб.

З першого вересня 2012 р. у дію вступив новий Державний стандарт початкової, базової та середньої освіти, впровадження якого розраховано на 10 років. Цей документ розраховано на «...формування громадянина України, підготовленого до життя у сучасному суспільстві, здатного навчатися впродовж життя, оперувати та керувати інформацією, приймати виважені рішення, ефектно взаємодіяти з людьми,

усвідомлювати власну роль у державі та світі, адекватно реагувати на проблеми та виклики часу, нести відповідальність за власні вчинки, досягати творчої самореалізації, підтримувати на належному рівні своє здоров'я». В основу стандартів покладено компетентнісний підхід. На засадах такого підходу освіта має реалізувати дві функції навчального процесу.

1. Навчити дитину навчатися упродовж життя, щоб вона усвідомлювала необхідність отримувати інформацію.

2. Навчити дитину використовувати знання у практичній діяльності.

Отже, виникає нове завдання шкільної освіти – створення умов, що сприятимуть особистісному розвитку дитини, її психологічному й соціальному формуванню.

Хочемо поділитися власними думками щодо розвитку сучасного ЗНЗ, створення його іміджу, моделі інноваційної діяльності педагогічного колективу у розвитку творчих здібностей учнів.

Система навчально-виховної діяльності з обдарованими дітьми у Денишівському навчальному закладі I–III ступенів імені В. Г. Бондарчука

Аналіз організації освітнього процесу в навчальному закладі та усвідомлення проблем розвитку загальної середньої освіти в Україні на сучасному етапі викликали необхідність розробити модель свого сільського сучасного навчального закладу «Школа Людинотворення».

Ця модель розвитку Денишівської ЗНЗ I–III ступенів імені В. Г. Бондарчука ставить на меті реалізацію місії закладу «Творення Людини людиною – велике мистецтво», що є сукупністю провідних науково-методичних ідей, принципів, підходів, які визначають основні цілі, стратегію та специфіку діяльності навчального закладу. Сучасна модель визначає основні положення щодо організації навчального процесу в період реформування освіти та інтеграції до світового простору.

Метою навчання у «Школі Людинотворення» є створення нового освітнього простору: розвиток власних здібностей та обдарувань, реалізація життєвих компетентностей у професійній та соціальній діяльності.

Навчальний заклад (у межах компетенції) головним мотивом сформував здійснювати стратегічне, випереджальне завдання: *прогнозувати, проектувати та створювати підґрунтя для виникнення позитивних процесів навчання*. Пріоритетним завданням школи було і залишається – підготовка школярів до фахової праці (професійної діяльності). З цього випливає мета: на основі природних задатків дитини і суспільних потреб, допомогти учням обрати майбутню професію, ту «сродну працю» (Г. Сковорода), що забезпечить його життєвий успіх.

Актуальністю у системі навчально-виховної діяльності нашого ЗНЗ з обдарованими, здібними, талановитими дітьми педагогами були поставлені задачі, спрямовані на те, що новий навчальний рік повинен стати роком розв'язання головного завдання: підкріпити

впровадження інноваційних педагогічних технологій у навчально-виховний процес:

- особистісно орієнтовані технології навчання та виховання, групові та індивідуальні форми навчальної діяльності учнів;
- розвивальне навчання;
- створення ситуацій успіху;
- колективне творче виховання;
- всебічний творчий розвиток учителів, формування в них навичок науково-дослідницької та експериментальної діяльності, зацікавленості новими виховними технологіями.

Завдання, що спонукали до пошуків, самоосвіти, творчої діяльності вчителів, батьків, громадськість:

- ✓ створення максимально сприятливих умов для інтелектуального, духовного, морально-естетичного, фізичного розвитку учнів;
- ✓ розроблення та впровадження нового змісту освіти, прогресивних технологій навчання і виховання;
- ✓ виховання національно свідомого громадянина України;
- ✓ надання можливості учням реалізувати власні творчі можливості у дослідницько-пошуково-науковій діяльності;
- ✓ обмін досвідом та створення єдиного інформаційного простору;
- ✓ здійснення просвітницької та видавничої діяльності.

Виявлення обдарованої молоді та створення умов для її розвитку

Мета – гуманізація буття

Педагогічний колектив нашого ЗНЗ поставив за мету виробити таку програму навчально-виховної діяльності з обдарованими учнями, що передбачала б створення неперервного простору розвитку, навчання, перебування у дошкільному закладі, а далі у ЗНЗ III ступеня. На педагогічній раді «Науково-методичне забезпечення навчально-виховної діяльності з обдарованими дітьми» у рішенні було поставлено завдання створення творчої групи, до якої увійшли психолог, вихователь дошкільного закладу, учитель початкових класів, учителі-предметники, які забезпечують високий рівень результативності участі учнів у Всеукраїнських олімпіадах та конкурсах-захистах МАН (ідеться про академічну обдарованість), а також батьки дітей трирічного, шестирічного, десятирічного, п'ятнадцятирічного віку. Очолила групу директор ЗНЗ Л. В. Вербило, де перше, що було зроблено, – це проведено круглий стіл з обговорення Програми розвитку та виховання дитини раннього віку «Зернятко» Міністерства освіти і науки України та методичних рекомендацій до програми розвитку та виховання дитини раннього віку «Зернятко», на основі яких вироблено рекомендації для батьків та вчителів.

Наступним кроком до виявлення обдарованої дитини та створення умов для її розвитку був психолого-педагогічно-батьківський лекторій, на якому розглядалось одне питання: як зберегти, реалізувати та розвинути фізичний потенціал особистості в

ранньому дитинстві? Батьки та вчителі ознайомились із концептуальними засадами розвитку та виховання дітей, ділились своїм досвідом, а головне, зрозуміли: все можна реалізувати, дотримуючись вимог, які також були обговорені.

Отже, не загубити обдарованість, підтримати та розвинути природні таланти й задатки дитини – це справа батьків, учителів і психологів.

У наш стрімкий час найбільша відповідальність за такий розвиток покладається ЗНЗ. З метою науково-методичного та психологічного супроводу діяльності педагогів школи свою активну діяльність продовжила творча група. Її робота не обмежується діяльністю лише її членів. До засідань завжди активно залучаються усі вчителі, питання обговорюються на предметних методичних об'єднаннях. Також до них долучається і громадськість. Ось уже п'ятий рік учасники творчої групи з питання організації роботи з обдарованими дітьми вивчають наукові праці, узагальнюють досвід ЗНЗ району, області, всеукраїнського рівня, діляться думками на засіданнях, круглих столах і тренінгах, співпрацюють з науковцями, які допомагають вчителям здійснювати психолого-педагогічний супровід з обдарованими дітьми.

Одним із основних принципів діяльності ЗНЗ є розкриття дитячої обдарованості у процесі навчання. Насамперед це алгоритм модернізації методичної діяльності, як окрема ланка, форми діяльності з обдарованими дітьми. З метою забезпечення пріоритетності системи пошуку, навчання, виховання та підтримки обдарованих дітей у Денишівській ЗНЗ I–III-го ступенів прослідковується тенденція поглиблено вивчати предмети філологічного, математичного, хіміко-біологічного напрямів, англійської мови.

Для забезпечення реальних умов повноцінного розвитку особистості в школі створена така освітньо-виховна система, за якої інваріантний компонент навчального процесу гармонійно поєднується з додатковими освітніми послугами, кількість та якість яких визначаються варіативним компонентом змісту освіти.

Формування шкільного компонента розглядається, як основна передумова виконання кожним учнем власних інтелектуальних, моральних та духовних завдань, зумовлених його можливостями, потребами, інтересами і здібностями. За рахунок годин варіативної частини навчального плану читаються курси за вибором, посилюються навчальні предмети введенням додаткових годин, організовуються факультативи, виділяються години на проведення індивідуальних занять. За новим державним стандартом у 5 класі введена польська мова. Також поглиблена підготовка учнів досягається за результатами профільного навчання. Підготовка окремих учнів проводиться за індивідуальними планами, з учнями ефективно проводиться навчально-пошукова та проектна діяльність. Широко практикується захист творчих науково-пошукових робіт, розвивальні заняття з психологом.

Навчально-виховна діяльність з вивчення обдарованих дітей спланована в річному плані школи та здійснюється за допомогою алгоритму організації роботи з обдарованими учнями. На початку навчального року видається наказ «Про організацію роботи з обдарованими учнями», а наприкінці року видається наказ «Про підсумки роботи з талановитими, здібними, обдарованими», розробляються методичні рекомендації з метою систематизації організаційних заходів щодо розвитку творчих здібностей учнів, складається план заходів щодо підтримки талановитих дітей.

За останні 4 роки було проведено різні діагностичні методики, що допомагають визначити обдарованих дітей, вивчити їхні здібності та можливості. З метою знайомства з дітьми, вивчення їх рівня загального розвитку, з приходом до школи проводяться дослідження рівня готовності до навчання, а згодом – рівня сформованості знань та умінь. За допомогою методики американських учених Хаана і Кафа було вивчено здібності учнів 1–11 класів.

З учнями 3–4 класу проводилась діагностична робота з вивчення ступеня сформованості творчих здібностей. За результатами діагностики було проведено методичне засідання вчителів початкових класів, на якому спільно розроблялися рекомендації діяльності з обдарованими дітьми.

Для діагностики розумового розвитку учнів 8–10 класів було використано Шкільний тест розумового розвитку. Завдяки тесту вчителі змогли перевірити, наскільки вдало учень засвоює шкільну програму та виявити прогалини у знаннях з тих предметів, які учню даються важко. Використовуючи аналіз цього спостереження, на методичному об'єднанні учителів природничо-математичного циклу було проведено семінар-практикум «Система діяльності з обдарованими дітьми».

Із учнями 6 класу проводилась діагностична робота з вивчення ступеня сформованості творчих здібностей. Згідно з рекомендаціями психолога навчального закладу, після проведення тесту «Визначення ступеня сформованості творчих здібностей» та для поглибленого вивчення особистості учнів 6 класу було заповнено анкету: картка учня «Оцінювання динаміки розвитку основних інтелектуальних та творчих здібностей».

Щороку поновлюється банк даних обдарованих учнів. З цією метою проводяться такі заходи: діагностика опитувальник особистісної схильності до творчості за Г. Девісом; анкета для вчителя щодо виявлення обдарованих учнів; аналіз навчальних досягнень учнів у порівняльному аналізі (моніторинг) за місяць, семестр, рік, роки, рейтинг найбільших результатів і найнижчих. У навчальному закладі створено ефективний проект «Здібності – зерно розвитку можливостей», що набув нового статусу програми «Обдарованість». Програмою передбачено розвиток творчих здібностей учнів, формування інтелектуальної еліти у навчальному закладі, створення умов для стимуляції та самореалізації учнів.

Досягнення в діяльності зі здібними та обдарованими дітьми

Упродовж останніх років прослідковується загальношкільна тенденція збільшення кількості учнів, яких віднесено до категорії «Здібні та обдаровані». Про підтверджує участь у Міжнародних конкурсах, Всеукраїнських предметних олімпіадах, конкурсних захисті науково-дослідницьких робіт МАН України, інших інтерактивних творчих конкурсах.

Завдяки реалізації шкільної програми «Обдарованість» та належної організації діяльності зі здібними та обдарованими дітьми, з кожним роком збільшується кількість переможців та призерів різних конкурсів та олімпіад. Так, у 2012–2013 н./р. на районному етапі Всеукраїнських предметних олімпіадах з базових предметів 5 учнів здобули призові місця, 2 учні взяли участь в обласному етапі, де Кратюк Олександр, учень 8 класу, здобув I місце з екології, а на Всеукраїнському етапі виборов IV місце та диплом лауреата. У 2013–2014 н./р. за період до 04.11.2013 р. на районних предметних олімпіадах було здобуто 9 призових місць та визначено 5 учасників обласного етапу олімпіад, що засвідчує високий рівень організації навчально-виховної діяльності зі здібними та обдарованими дітьми між всіма ланками, що здійснюють навчально-виховний процес.

Значні досягнення наші учні мають у роботі МАН України. Так у 2012–2013 н./р. на районному етапі захисту науково-дослідницьких робіт взяли участь 4 учні, 3 із яких стали переможцями. Із трьох робіт, представлених на обласний етап, дві здобули призові місця, а робота Кратюка Олександра здобула звання лауреата на Всеукраїнському етапі МАН України. У цьому навчальному році про науково-дослідницькі роботи уже заявили 5 учнів.

Окрім традиційних конкурсів, де яскраво розкриваються здібності та обдарованість учнів, потрібно відмітити активну участь у нових творчих інтерактивних конкурсах та олімпіадах. Декілька років поспіль учні беруть активну участь в обласному конкурсі «Мій рідний край – Житомирщина – земля благословенна», що організовано Київським інститутом бізнесу та технологій. Традиційною стала участь в обласній етнологічно-краєзнавчій експедиції «Чуття єдиної родини», де учні школи вже два роки здобувають призові місця.

Уперше наші учні взяли участь у Київській відкритій очно-заочній олімпіаді юних геологів та здобули II місце в очному Всеукраїнському етапі. У районному конкурсі творчих робіт серед учнів 9–11 класів ЗНЗ Житомирського району «Якби я був Президентом...» лауреатом у номінації «Розповідь» став Аксеновський Михайло, учень 11 класу, а II місце у номінації «Розповідь» здобула Андрійчук Катерина, учениця 9 класу. Вона нагороджена електронною книгою. Учень 8 класу Солецький Денис став лауреатом Всеукраїнського конкурсу-фестивалю «Таланти багатодітної родини».

Традиційно учні навчального закладу здобувають призові місця у Міжнародному конкурсі з української

мови імені Петра Яцика (Весельська Мар'яна, учениця 5 класу, здобула I місце на II та III етапах); Міжнародному мовно-літературному конкурсі учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка (Михніцька Ілона два роки поспіль є призером I, II, III та Всеукраїнського етапів).

Творчий потенціал розвиває у дітей вчитель української мови та літератури Л. В. Вербило. Ось уже вісім років її учні є незмінними переможцями у Всеукраїнському конкурсі «Об'єднаймо ж, брати мої», присвяченому Шевченківським дням. Упродовж 8 років дітей разом із вчителем запрошують на церемонію нагородження на Чернечу гору до самого Тараса Шевченка.

Щороку у травні за результатами участі учнів нашого закладу в різних конкурсах, проектах, змаганнях, олімпіадах урочисто проходить «День подяки».

У Денишівському ЗНЗ традицією стало відзначати кращих учнів, які є переможцями конкурсів та акцій різних рівнів, нагрудним знаком «Гордість школи». Цим почесним знаком вже нагороджено 6 учнів. Ми віримо у сили і можливості наших вихованців. Сподіваємось, що цей знак стане чудовим стимулом для нових звершень учнів у великій та цікавій країні знань.

Творчий учитель – обдарована дитина

Учителі постійно працюють над підвищенням власної фахової майстерності: відвідують шкільні, районні семінари та заходи, беруть активну участь у дискусіях та обговореннях загальних педагогічних проблем, діляться творчими здобутками з колегами району та області (Л. Вербило, І. Коваленко, В. Романов, А. Шанюк, Л. Долецька). Директор була делегатом Всеукраїнського з'їзду працівників освіти, брала участь в обговоренні актуального питання управління середньою освітою на Міжнародній науково-практичній конференції за темою: «Директор ЗНЗ – ключова фігура якісної освіти». У жовтні 2013 р. на базі школи було проведено Всеукраїнський семінар-практикум «Використання регіональних туристсько-краєзнавчих можливостей в позашкільному навчально-виховному процесі». Учні презентували проект «Мій рідний край». Другий рік вчителі нашого навчального закладу беруть участь у Міжнародній виставці «Інноватика в освіті», що проходить у м. Києві, у конкурсі «Творчий учитель – обдарований учень». На рівні Міністерства освіти і науки України, Національної академії педагогічних наук України, Інституту обдарованої дитини НАПН України навчальний заклад відзначено дипломами та сертифікатом.

З метою популяризації інноваційних форм діяльності з учнівством, у форматі креативної освіти упродовж року проведено обласні семінари для слухачів курсів підвищення кваліфікації вчителів географії щодо питань роботи з творчими та обдарованими дітьми, а також щодо управлінської діяльності – з новопризначеними директорами. Також наш навчальний заклад проводив районні семінари для

вчителів початкової ланки, районний семінар соціальних педагогів, обласний семінар керівників гурткової роботи, семінар для інспекторів відділів освіти області з питань організації та проведення літнього оздоровлення учнів. У Денишівському ЗНЗ активно працює 10 гуртків, які учні відвідують із задоволенням.

Важливу роль з обдарованими дітьми відіграє виховна діяльність, що поставлена на високому рівні. Створено модель виховної діяльності ЗНЗ під назвою «Акмеологія виховання». Діти разом з батьками залучаються до проектної діяльності. Педагогічний та учнівський колективи в освітянському просторі регіону з інноваційних підходів до організації навчально-виховного процесу визнані лідерами у галузях розвитку учнівського самоврядування; дитячої творчості; музейної та краєзнавчої роботи; запровадження науково-дослідницької роботи.

Щороку, узагальнюючи результати, ми бачимо, що дітям подобається вчитися, а це є головним стимулом для вчителя. Можна зробити висновок, що напрям розвитку навчального закладу обраний правильно – це підготовка творчої особистості, талановитих фахівців у майбутньому і справжньої Людини.

Післямова

Людина – це Сонце, навколо якого обертається світ. Людина – це радість, навколо якої обертається щастя. Не потрібно великих зусиль і фінансів, щоб дарувати щодня один одному тепло, повагу, підтримку, протягувати власну долоню і міцно тримати за руку, щоб відчули твою силу та наповнити душу вірою у те, що є Сонце і Щастя. Будьте завжди з дітьми, як день і ніч, вода і вітер, станьте для них хлібом і сіллю! Будьте з ними – вони завжди будуть з вами!

Використані літературні джерела

1. Ушинський К. Д. Твори [Текст]: у 6 т. / К. Д. Ушинський. – К., 1955.
2. Погрібний А. Г. Якби ми вчилися так, як треба: Розмови про наболіле [Текст] / А. Г. Погрібний. – К., 1998.
3. Пирогов Н. И. Избранные педагогические сочинения [Текст] / Н. И. Пирогов. – М., 1985.
4. Грінченко Б. Народні вчителі і українська школа [Текст] / Б. Грінченко. – К., 1906.
5. Грінченко Б. Перед широким світом [Текст] / Б. Грінченко. – К., 1907.
6. Никольская А. А., Сикорский И. А. Гармония развития и воспитания [Текст] / А. А. Никольская, И. А. Сикорский // Педагогика, 1994. – № 3.
7. Перспективні освітні технології [Текст]: наук.-метод. посібн. / за заг. ред. Г. С. Сазоненко. – К., 2000.
8. Богуславський М. Б. Школа реалізації особистості у трактуванні В. О. Сухомлинського [Текст] / М. Б. Богуславський // Директор школи. – 1998. – № 26.
9. Психологічний довідник учителя [Текст]: у 4-х кн. / упоряд. Андрієвська; наук. ред. С. Максименко. – Кн. 3. – К.: Главник, 2005.
10. Кравченко Г. Ю. Створення інноваційного середовища в загальноосвітньому навчальному закладі [Текст] / Г. Ю. Кравченко. – Харків, 2007.
11. Вакуленко В. М. Вступ до акмеології педагогічної освіти [Текст]: монографія / В. М. Вакуленко. – Алчевськ: ДГМІ, 2003. – 149 с.
12. Варіативні моделі розвитку сільських загальноосвітніх навчальних закладів [Текст]: наук.-метод. посіб. / за заг. ред. В. В. Мелешко. – К.: Педагогічна думка, 2011. – 160 с.